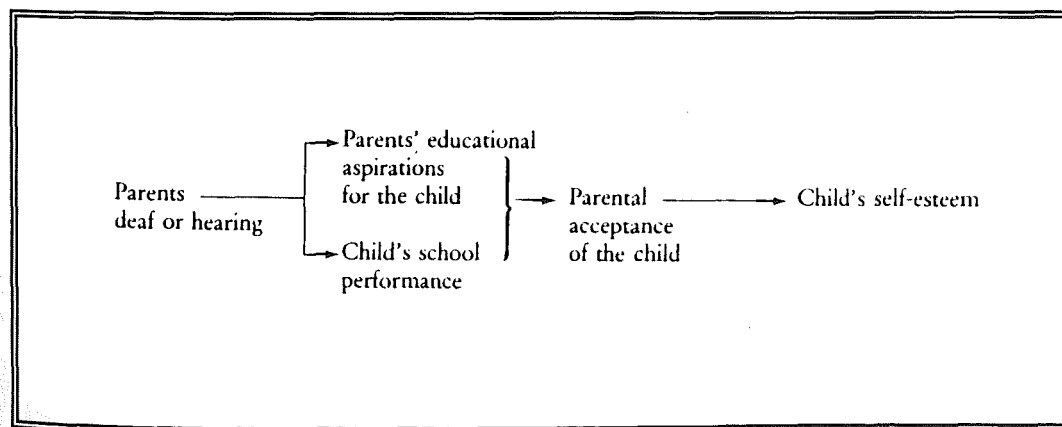

YACHNIK (1986) compara l'autoestima dels sords fills de pares sords amb la dels sords fills de pares oients mostrant que, en aplicar el qüestionari SDQ III (MARSH i O'NEILL, 1984) a 56 estudiants universitaris, el primer grup de sords expressa major autoestima que el segon grup, globalment. Analitzant cadascun dels components de l'autoestima s'observen, però, diferències no significatives en les àrees: acadèmica, aparença física, habilitat física i autoestima dels pares.

L'estudi posterior de SCHLESINGER i MEADOW (1972) indica que els estudiants fills de pares oients són els qui obtenen puntuacions més baixes en mesurar la seva autoimatge. GUTERMAN (1986), de nou, representa aquestes idees en el següent esquema (GUTERMAN, 1986, pàg.33):

3.4.2.3 *Actitud dels companys:*

Finalment, a part de l'acceptació dels pares, també cal considerar l'acceptació dels companys. Segons SHATTUCK (1946) el major handicap d'una persona amb necessitats educatives especials no és tant el seu propi dèficit, sino l'actitud dels altres en vers ella. La integració física d'un alumne amb necessitats educatives especials no sempre implica una integració social positiva; és a dir, el grup classe pot mostrar conductes de rebuig, aïllament o indiferència vers aquell alumne que poden arribar a limitar el seu desenvolupament social (LADD i al., 1984).

En aquesta mateixa línia, GOFFMAN (1963) assenyala que la familiaritat no sempre redueix el menyspreu. És a dir, persones que no estan obligades a compartir un estigma o a passar un llarg període de temps tenint cura d'una persona amb necessitats educatives especials, troben que és més fàcil acceptar-la que aquelles que han de tenir contacte permanent.

Força estudis han explorat les actituds vers la sordesa (BUNTING, 1981). FURNHAM & PENDRED (1983) conclouen que el públic en general considera que els sords són tan sensibles com els oients, que no es

compadeixen d'ells mateixos i que sovint es mostren més preocupats que l'altre gent.

Similarment, l'estudi de FURNHAM & GIBBS (1984) mostra que els escolars de 14 anys creuen que els sords es senten bastant feliços, es diverteixen i tenen força amics, però haurien de tenir més facilitats i no se'ls hauria d'exigir tant com als oients.

Els sentiments d'acceptació vers el sord integrat depenen de les experiències socials interactives que es desenvolupen en l'àmbit escolar. Si els sords perceben que els seus companys tenen una actitud favorable vers ells, tendiran a desenvolupar una alta autoestima; si, pel contrari, les percepcions són desfavorables, l'autoestima tendirà a ser baixa (GUTERMAN, 1986). L'alumne sense handicap pot actuar com agent de modificació de conducta influint de manera notable sobre el seu desenvolupament social.

Els resultats de l'aplicació de tres escales sociomètriques en l'estudi de KENNEDY i BRUININKS (1974) confirmen que els sords severos i profunds integrats en els primers cursos escolars aconsegueixen un alt grau d'acceptació social.

Tanmateix, l'estudi de LADD i al.(1984) conclou que els estudiants sords de secundària que participen en programes d'integració desenvolupen interaccions socials més freqüents i recíproques amb els oients, i suggereixen que les actituds dels oients vers els companys integrats són més favorables.

BRACKETT i HENNIGES (1976) assenyalen que la freqüència de les interaccions amb els oients depèn del nivell lingüístic (vocabulari i sintaxi) del sord. Els autors, a més a més, destaquen que és durant les activitats extraescolars quan els sords inicien més interaccions.

3.4.2.4 *Representació social de les persones sordes:*

En la interacció amb l'entorn físic i social s'assumeixen papers socials i es perceben les expectatives que els altres tenen sobre el comportament d'un individu. Les implicacions socials de la sordesa les descriu LYSONS (1984) amb les següents paraules:

"A person with a hearing loss is socially handicapped in two ways: firstly, by the restricted opportunities imposed by the loss of hearing for contact with the environment; secondly, by the attitudes of hearing persons to the impairment and the effects of such attitudes on the self-image an individual" (LYSONS, 1984; pàg 53).

LYSONS destaca dues raons per les quals els sords es troben "socialment discapacats": d'una banda, la manca d'oportunitats d'interactuar amb el seu ambient i d'altra banda, les repercussions de les actituds dels oients sobre la seva autoimatge.

STUART i al.(1991) afirmen que la sordesa, per sí mateixa, no determina el desenvolupament emocional i social de l'individu, sino que són els altres qui provoquen danys irreparables sobre la seva personalitat:

"It is postulated that hearing-impairment never of itself causes impairment of social and emotional development but that, in meeting the disability, other people behave in ways which can threaten, injure and irreparably damage the emergent personality of the young person with impaired hearing" (STUART i al., 1991; pàg 125).

El sord, segons MARTÍNEZ & SILVESTRE (1990), no sols pateix les limitacions causades pel propi dèficit biològic i les conseqüències de l'especificitat en l'adquisició del llenguatge oral, sino que també s'han d'afegir un conjunt de limitacions procedents de la imatge social de la sordesa. És a dir, els sords poden incorporar en la visió de sí mateix alguns dels estereotips que se li atribueixen.

SHATTUCK (1946) afirma que el major handicap de les persones amb necessitats educatives especials no és tant la seva especificitat, sino l'actitud dels altres -la gent en general- vers ells. Sembla ser que els estereotips i les actituds negatives vers la sordesa influeixen en les seves aspiracions educatives (SCHEIN, 1968); en la seva socialització (MEADOW, 1969); en les seves ambicions a nivell vocacional (RODDA, 1969); i en la seva inserció laboral (ALTSHULER & BAROFF, 1963). Es pot afirmar, en conseqüència, que les expectatives de les persones sense handicap freqüentment determinen els esforços de les persones amb necessitats educatives especials per aconseguir una integració social favorable.

OBLOWITZ, GREEN & HEYNS (1991) destaquen que la base de la dimensió social de l'autoconcepte es troba en la interpretació que el sord realitza de les seves experiències socials amb els altres significatius que són la família, els companys, els professors i, finalment, la *societat* amb les seves normes i valors. Per tant, l'opinió dels altres té un important valor per l'individu, com assenyalen els esmentats autors:

"Negative reactions from hearing people can cause the hearing impaired child to perceive himself as inadequate. Stereotypes about *deafness* and misinterpretations of behaviour by hearing people tend to reinforce social isolation. The lack of social integration can validate a self-fulfilling prophecy of personal incompetency, that further reinforces a reluctance to socialise" (OBLOWITZ i al., 1991; pàg.27).

D'entre els estudis que examinen l'actitud dels oients vers la sordesa cal destacar el de FURNHAM & PENDRED (1983) que conclou que els sords són tan feliços i sensibles com els altres, que no tenen compassió de sí mateixos, però que sovint es mostren més preocupats que els oients.

Sorprenentment, els resultats de l'estudi de SCHROEDEL & SCHIFF (1972) i FURNHAM & LANE (1984) mostren que les actituds del sords vers la seva deficiència és més negativa que la dels oients i perceben una actitud dels oients més negativa del que realment és.

Estudis com els de BELL (1962) i SELLER & CHIPMAN (1964) no trobaren diferències en l'actitud vers les persones amb necessitats educatives especials (com per exemple, els sords) en funció del gènere i l'edat dels entrevistats.

En canvi, FURNHAM & LANE (1984), constaten algunes diferències

en funció del gènere i l'edat: d'una banda, els nois, comparativament amb les noies, pensen que als sords els costa fer nous amics oients; i d'altra banda, els subjectes més grans d'edat pensen que no hi hauria d'haver escoles especials pels sords a diferència dels joves entrevistats que opinen que és millor pel sord viure i treballar en comunitats específiques per a ells.

En aquesta mateixa línia de resultats, HOROWITZ i al. (1965) observen que els subjectes més grans d'edat es mostren més afectuosos que els joves.

Finalment, segons FURNHAM & GIBBS (1984) i FURNHAM & PENDRED (1983), el contacte amb individus que presenten necessitats educatives especials és una variable moderadora de les actituds dels altres.

3.5 SÍNTESI

La revisió dels estudis realitzats en relació a l'autoconcepte dels sords permeten constatar dos fets, d'una banda, l'escàs nombre de treballs que han aprofundit en aquesta matèria en comparació amb altres temàtiques i, d'altra banda, la manca de conclusions definitives al respecte per raons

metodològiques, fonamentalment.

Pel que fa a la identitat del sord, es percep un acord generalitzat a definir tres tipus d'identitat possibles: la identitat de sord, la identitat d'oient i la identitat anomenada dual que suposa una postura "mixta" entre les dues primeres. D'entre elles, els autors consideren que la identitat dual és la més adequada per desenvolupar un autoconcepte positiu.

La revisió dels estudis precedents sobre l'autoconcepte en el deficient auditiu ha fet possible la selecció de les variables que intervenen en aquest procés.

La classificació d'aquestes variables s'han dut a terme en funció de si es tractava de dades personals intrínseques al subjecte tals com l'edat, el gènere, el dèficit auditiu i la competència comunicativa i lingüística; o bé si es tractava de factors extrínsecs procedents de les condicions educatives, l'acceptació dels pares, l'actitud dels companys d'aula i de la societat en general.

La revisió de la teoria sobre l'autoconcepte i dels estudis previs

realitzats amb sords han suscitat un conjunt d'objectius i preguntes que són presentades en el següent capítol.

4.

PUNTS DE PARTENÇA, FINALITAT I DELIMITACIÓ DE L'OBJECTE D'ESTUDI

L'estudi parteix d'un **punt de vista** essencialment social on la interacció amb els altres significatius -companys i adults- i amb els pares juga un paper important en el desenvolupament de l'autoconcepte.

Així, l'estudi concedeix especial atenció als models de l'enfoc social derivats de l'interaccionisme simbòlic, però sense desestimar la contribució dels models més centrats en l'individu en la construcció de l'autoconcepte i en la regulació de la conducta humana.

Els **punts de partença** d'aquest estudi són, d'una banda, la constatació d'una manca d'identificació amb una comunitat cultural (MARTINEZ i

SILVESTRE, 1990) i, d'altra banda, l'impacte del dèficit comunicatiu i lingüístic dels sords en les relacions interactives amb els altres i les seves repercussions en el procés de construcció de l'autoconcepte.

Partint d'aquest enfocament, es poden definir tres objectius generals:

1.- EXPLORAR EL TIPUS D'IDENTITAT DE L'ADOLESCENT SORD I EL CONCEPTE QUE TÉ DE SÍ MATEIX.

La construcció de la identitat és un procés difícil, i encara més pels qui tenen un dèficit. En aquest sentit, caldrà veure en quina mesura les persones i les institucions que els envolten intervenen en aquest procés d'autoconsciència tan important pel seu desenvolupament. D'entre els tres tipus d'identitats que segons COLE & EDELMAN (1991) el sord pot adoptar (identitat de sord, identitat d'oient o identitat dual) cal preguntar-se: *quin tipus d'identitat adopten els sords de la mostra?*

La revisió dels estudis sobre l'autoconcepte del sord, realitzada en el capítol III, mostra la interrelació d'un conjunt de variables personals i familiars en aquest procés de construcció.

En primer lloc, cal considerar *l'impacte del dèficit auditiu*. Certament, tal i com indiquen LEVINE (1981) i LOEB & SARIGIANI (1986), l'impacte psicològic causat per la sordesa incideix sobre l'autoconcepte, però no indiquen si existeixen diferències en funció del grau de pèrdua auditiva. Per aquesta raó, es planteja la següent qüestió: *es possible trobar diferències significatives en l'autoconcepte del sord en funció del seu grau de pèrdua auditiva?*. En aquest sentit, cal plantejar-se una segona qüestió: *els sords profunds acceptaran millor la seva deficiència i mostraran un autoconcepte superior als sords severs?*.

En segon lloc, cal considerar la *competència lingüística oral i la competència comunicativa*. Ambdòs factors resulten ser força interessants si es parteix de l'enfoc interaccionista, és a dir, si s'estableix una relació de dependència entre la construcció de l'autoconcepte i el procés d'interacció amb els altres (BRUNSCHWIG, 1936; CRAIG, 1965; KENNEDY, 1973; BAT-CHAVA i al., 1992). En relació a aquestes variables cal preguntar-se: *l'autoconcepte dels sord serà més positiu en funció de la seva habilitat lingüística i comunicativa?*.

En tercer lloc, una altra de les variables que cal tenir en compte és

l'edat del subjecte. S'ha seleccionat l'etapa de l'adolescència pel seu reconegut impacte en la identitat i l'autoconcepte.

Els estudis sobre la definició del sí mateix apunten que el nombre de referències a gustos i activitats, a l'aparença física i al propi cos disminueixen amb l'edat per donar pas a descripcions més abstractes de la seva personalitat (WRIGHT, 1982; MARTÍNEZ & SILVESTRE, 1990). Es confirmen aquests resultats en el present estudi?, és a dir, *el nombre de referències a característiques abstractes en relació al concepte d'un mateix aniran augmentant amb l'edat?*.

En quart lloc, diferents estudis evidencien la relació entre la variable gènere i l'autoconcepte, però s'observa una manca d'unanimitat quant a la direccionalitat d'aquesta correlació (LOEB & SARIGIANI, 1986; ROSENBERG, 1979; HARTER, 1985). Així, per tant, cal plantejar-se dues qüestions: *es pot esperar que el gènere estableixi diferències en l'autoconcepte dels sords?*. En cas afirmatiu, *en quin sentit es produeixen aquestes diferències?*.

En cinquè lloc, cal no oblidar la importància de la variable familiar.

Segons alguns autors, *l'acceptació per part dels pares* de la sordesa del seu fill s'esdevé més conflictiva quan els pares són oients que quan són sords (MEADOW, 1969; MOORES, 1978; YACHNIK, 1986). La pregunta plantejada és la següent: *la pertinença a una família amb altres membres sords (pares, germans o avis) pot facilitar l'acceptació del dèficit i, en conseqüència, repercutir positivament sobre el concepte de sí mateix?*

2.- EXPLORAR LES ACTITUDS QUE MOSTREN ELS COMPANYYS OIENTS DE L'AULA VERS EL SORD.

El contacte directe amb deficients auditius "per se" produeix necessàriament actituds positives i una integració social completa com succeeix en l'estudi de LADD i al. (1984)? Qüestions d'aquest tipus mereixen especial atenció ja que l'actitud que mostren els companys oients, sobretot durant l'adolescència, incideix força en la formació de l'autoconcepte (SHATTUCK, 1946; GUTERMAN, 1986;).

En relació a les *característiques de l'oient*, es planteja una única qüestió: *es pot pensar que el gènere i l'edat influeixin en la seva actitud vers el company sord?*

En relació a les *característiques del sord*, KENNEDY i BRUININKS (1974) mostraren que els sords severos i els sords profunds integrats en els primers cursos escolars aconsegueixen un alt grau d'acceptació social. Coincidint amb aquests resultats, *els adolescents sords profunds de la mostra rebran el mateix grau d'acceptació que els sords severos?*

L'estudi de BRACKETT i HENNIGES (1976) destaca la importància del nivell lingüístic del sord com a regulador de les interaccions amb els oients. *Es pot suposar que els adolescents sords amb un alt nivell de competència lingüística i comunicativa interactuaran més amb els oients i, per tant, seran més ben acceptats?*

Finalment, cal preguntar-se si el gènere i l'edat del sord poden determinar les actituds dels oients; és a dir, *les actituds vers les adolescents sordes diferiran de les actituds vers els adolescents sords?* *Es poden trobar diferents graus d'acceptació segons l'edat del sord?*

3.- EXPLORAR LA IMATGE SOCIAL DE LA SORDESA A PARTIR DE LA VALORACIÓ REALITZADA PER UN SECTOR DE LA SOCIETAT.

Com indiquen MARTÍNEZ & SILVESTRE (1990), el sord no sols pateix les limitacions causades pel seu dèficit biològic, sino també les limitacions procedents de la imatge social de la sordesa, és a dir, la incorporació en la visió de sí mateix alguns dels estereotips que se li atribueixen.

Es pot parlar de l'existència d'un "perfil" social característic de la personalitat dels sords?. En altres paraules, els descriptors de la personalitat atribuïts als sords diferiran dels atribuïts als cecs?, i dels atribuïts a les persones sense deficiència sensorial?.

La imatge que la societat es forma en relació a les persones amb necessitats educatives especials podria estar determinada per l'experiència individual prèvia amb aquests subjectes (FURNHAM & PENDRED, 1983; FURNHAM & GIBBS, 1984); per fets socio-culturals, com per exemple la celebració dels Jocs Paralímpics a Barcelona; o inclús per la difusió d'informació a través dels mass mèdia.

Per aquesta raó es plantejen les següents preguntes: *el coneixement previ o la familiaritat amb una persona sorda afavorirà l'atribució de descriptors de personalitat més positius?; es pot suposar que el gènere dels subjectes entrevistats estableixi diferències en l'atribució de descriptors de personalitat del sord tal i com indiquen FURNHAM & LANE (1984)?*

Per finalitzar aquest capítol cal esmentar que d'entre les variables que segons altres autors (capítol III) intervenen en la formació de l'autoconcepte del deficient auditiu, la comparació establerta en altres estudis en funció de les *condicions educatives* del sord no ha estat possible realitzar-la en aquest treball ja que tots els adolescents sords de la mostra es troben en règim d'integració en escoles ordinàries amb oients.

Per tal de donar resposta a tot aquest conjunt de preguntes i acumplir amb els objectius proposats, en el següent capítol s'exposa la metodologia emprada en el treball.

5.

METODOLOGIA

5.1 INTRODUCCIÓ

Aquest treball és un estudi de tipus transversal d'un grup d'adolescents sords de la província de Girona, de Barcelona i de Sabadell.

L'estudi contempla un ampli ventall de variables que s'interrelacionen. Algunes d'elles venen definides per les característiques internes dels subjectes de la mostra i d'altres, en canvi, procedeixen dels pares, dels companys i de la societat en general.

Entre les dades personals cal considerar el grau de pèrdua auditiva, l'edat, el gènere, la competència lingüística oral i la competència comunicativa. Per a l'avaluació de les dues últimes variables s'han elaborat unes proves específiques pels sords.

D'altra banda, els pares també intervenen en el procés de construcció de l'autoconcepte encara que les seves actituds i expectatives poden no ser les mateixes si es tracte de pares sords o bé pares oients. Tanmateix, el fet de pertànyer a una família on hi ha altres membres sords pot facilitar aquest procés. Aquestes dues variables, per exigències de significació de la mostra, s'han hagut de fusionar en una sola.

Tots els adolescents de la mostra es troben integrats en escoles ordinàries amb oients. Tenint en compte que és en la interacció amb els altres on es perceben les expectatives sobre un mateix, caldrà valorar quines són les actituds dels companys oients d'aula vers els sords. En aquest procés interactiu, el llenguatge constitueix un element bàsic de comunicació.

Finalment, la societat, considerada en el seu sentit més ampli, també pot influir en el desenvolupament de l'autoconcepte del sord determinant inclús la seva integració social.

Per tant, l'autoconcepte del sord s'explorarà considerant la possible influència de cadascuna de les variables esmentades sobre el seu desenvolupament. Per mesurar l'autoconcepte dels adolescents sords de la